

УДК 343.3/.7

Н. А. Жерж
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Національного університету державної фіскальної служби України

В. С. Стельмах
студент магістратури
Навчально-наукового інституту права
Національного університету державної фіскальної служби України

СУЧАСНИЙ СТАН ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ СЛІДЧИМ АБО ПРАЦІВНИКОМ ПІДРОЗДІЛУ, ЯКИЙ ЗДІЙСНЮЄ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Запобігання злочинності є першочерговим завданням будь-якої держави та суспільства. Важливим аспектом протидії та боротьби зі злочинністю є здійснення справедливого правосуддя в нашій державі. Відповідно до норм Конституції України, правосуддя здійснюється тільки судом. Допмагають правосуддю такі спеціальні суб'єкти, як слідчий та працівники підрозділу органів оперативно-розшукової діяльності.

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення, скоєнні проти правосуддя, зазвичай посягають на порушення суспільних відносин, за допомогою яких забезпечується нормальна та регламентована діяльність судових органів, а також державних органів і спеціальних осіб, які сприяють здійсненню правосуддя.

Ні досудове розслідування, ні виконання процесуальних рішень не відбувається заради самих себе, ця діяльність і є забезпеченням правосуддя. Тому посягання в даній сфері завдають шкоди в кінцевому підсумку інтересам правосуддя в розумінні ст. 124 Конституції України.

У результаті аналізу суб'єктів злочинів, передбачених у ст. ст. 371–373 Кримінального кодексу (далі – КК) України визначили, що ними можуть бути лише слідчі та працівники, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Найчастіше під час провадження досудового слідства має місце застосування різних за видами й формами залякувань і шантажу в поєднанні з побиттям для отримання бажаних показань у процесі допиту чи інших процесуальних дій. Тому дана проблема є дуже гострою та потребує дослідження.

У такому разі найбільшим негативом є те, що кримінальну відповідальність за злочини проти правосуддя можуть нести офіційні особи, які повинні, навпаки, сприяти його здійсненню, дотримуватися законів, охороняти інтереси особи. Це підриває авторитет державних органів, чим провокує недовіру населення, що також сприяє злочинності в нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначене питання вивчали такі науковці, як М. Голловко, О. Баганець, А. Закревський, Ф. Фінкель, С. Книженко та інші.

Мета статті – виявити проблеми в результаті огляду сучасного стану вчинення злочинів проти правосуддя слідчим або працівником підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. За злочини проти правосуддя винні особи, як вже зазначено, несуть кримінальну відповідальність. Залежно від тяжкості скоєного злочинну та його кваліфікації особа може нести такі види відповідальності:

- штраф;
- позбавлення права обіймати деякі посади на визначений строк;
- позбавлення волі на строк до двадцяти років;
- заборона займатися деякою діяльністю на строк до двадцяти років.

Що стосується статистики за останні роки, то аналіз даних Єдиного державного реєстру судових рішень щодо структури злочинів проти правосуддя, передбачених у р. XIII КК України, за період 2010–2013 рр. вказує на найбільшу питому вагу (73,8%) семи видів злочинів із тридцяти: ст. 374 КК України – 2 831; ст. 373 КК України – 2 538; ст. 372 КК України – 2 182; ст. 394 КК України – 1 716; ст. 395 КК України – 1 637; ст. 384 КК України – 1 569; ст. 385 КК України – 1 059. У 2010–2011 рр. можна зазначити динаміку зростання кількості злочинів цих видів, у 2012–2013 рр. спостерігається незначне зменшення [1].

За статистичними даними про стан здійснення правосуддя, цей показник 2010 р. становив 4,7% від загальної кількості кримінальних справ (233,1 тис. без урахування справ, повернутих у порядку ст. 232 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України), тобто 10 955 кримінальних справ про злочини проти правосуддя. За оглядом структури кримінальних справ, що перебували в судах, злочини проти правосуддя

у 2010 р. характеризувалися динамікою зростання порівняно з попереднім періодом на 2,1% [2].

Аналіз статистичних даних про стан здійснення правосуддя 2011 р. в Україні дає підстави констатувати зменшення кількості справ про злочини проти правосуддя у відсотковому відношенні порівняно з попереднім роком на 0,3%, зазначена частка становила 4,4% від усіх кримінальних справ. Однак у зв'язку зі збільшенням кількості кримінальних справ, що були на розгляді в загальних місцевих судах 2011 р., порівняно з попереднім (2010 р. – 233,1 тис., 2011 р. – 251,4 тис.) кількістю кримінальних справ про злочини проти правосуддя становила 11 004 [3].

За даними судової статистики, на розгляді судів першої інстанції 2012 р. в Україні перебувало 152,9 тис. кримінальних справ (без урахування справ, повернутих у порядку ст. 232 Кримінально-процесуального кодексу України) та 40,2 тис. матеріалів кримінального провадження. Таке розмежування даних пояснюється набранням чинності 20 листопада 2012 р. нового Кримінально-процесуального кодексу України. Однак зміст злочинів проти правосуддя залишався незмінним. Частка справ у кримінальному провадженні щодо злочинів проти правосуддя 2012 р. – 1,4% (2 750 кримінальних справ) від розгляду всіх кримінальних справ [4].

Вивчення даних про стан здійснення правосуддя 2013 р. в Україні дозволяє зазначити тенденцію до подальшого скорочення обсягу справ і матеріалів, що надходять до місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції. Так, на розгляді в судах першої інстанції перебувало 174,3 матеріалів кримінальних проваджень, з них 3 941 – у справах про злочини проти правосуддя, що у відсотковому відношенні становить 2,3% від загальної кількості кримінальних проваджень, що надійшли на розгляд до судів загальної юрисдикції. Цікавим фактом є те, що показник від загальної кількості розглянутих кримінальних проваджень з ухваленням вироків 2013 р. вказує на динаміку росту питомої ваги на 15,9% порівняно із 2012 р. [5].

Злочини проти правосуддя характеризуються незначним рівнем поширення в судовій практиці, за статистичними даними 2011–2013 рр., такі кримінальні справи поодинокі.

Відсутність законодавчо закріпленого визначення поняття «злочини проти правосуддя» та їх висока латентність значно знижують рівень ефективності превентивних заходів.

Опосередкованим засобом протидії злочинам досліджуваного виду є аналіз статистичних даних щодо здійснення правосуддя, що дозволяє з'ясувати динаміку злочинів проти правосуддя.

Аналіз статистичних даних Державної судової адміністрації України про стан здійснення

правосуддя за 2010–2013 рр. доводить незначну кількість злочинів проти правосуддя в матеріалах кримінального провадження. У відношенні до кількості кримінальних справ, що надходили на розгляд загальних місцевих судів, цей показник становить: 2010 р. – 10 955 кримінальних справ; 2011 р. – 11 004; 2012 р. – 2 750 кримінальних справ (матеріалів кримінального провадження); 2013 р. – 3 941 матеріал кримінального провадження.

Проведений аналіз статистичних даних Державної судової адміністрації України за 2010–2013 рр. дає об'єктивовану інформацію про стан здійснення правосуддя з питань з'ясування питомої ваги злочинів проти правосуддя в складі кримінального судочинства. Отримані статистичні дані є основою для визначення стратегій, тенденцій та тактики запобігання злочинам проти правосуддя [1].

2015 р. розкрито на 19,2% менше злочинів проти правосуддя порівняно із 2014 р. (2 605 проти 3 227 у 2014 р.), отже, менша їх питома вага в загальній структурі злочинів даної категорії. Ще менше їх надіслано до суду з обвинувальними актами 2015 р. (2 400 проти 2 984 у 2014 р.) [6].

Згідно з оглядом даних про стан здійснення правосуддя, 2016 р. розглянуто справ (проваджень із постановленням вироку за злочини проти правосуддя) на 12,5% менше, ніж 2015 р. [7].

З даної статистики за останні роки є всього декілька справ проти слідчих та працівників підрозділу оперативно-розшукової діяльності.

Згідно зі звітом щодо роботи органів досудового розслідування за 12 місяців 2017 р., злочинів проти правосуддя, вчинених слідчими або працівниками підрозділу оперативно-розшукової діяльності, взагалі немає [8].

Висновки. На нашу думку, зниження статистичних показників щодо скоєння злочинів проти правосуддя пов'язано не з підвищенням рівня здійснення правосуддя в державі, а зі зменшенням надходження матеріалів кримінальних проваджень через лібералізацію кримінального законодавства і практики його застосування, а також із високим рівнем латентності даних видів кримінальних правопорушень.

Література

1. Головка М. Запобігання злочинам проти правосуддя в Україні (на основі офіційних статистичних даних ДСА за 2010–2013 рр.). Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2014. № 10–2. Т. 2. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/17.pdf.

2. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2010 р. в Україні: Державна судова адміністрація України. Влада. Людина. Закон. 2011. № 2 (105). С. 56–64.

3. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2011 р. в Україні. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Oglayd.

4. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2012 р. в Україні. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Oglayd.

5. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2013 р. в Україні. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Oglayd.

6. Баганець О. Стан злочинності в державі за 2015 р. та результати протидії їй із боку держави, і як це пов'язано з реформуванням правоохоронних органів. URL: <http://www.baganets.com/blogs-baganets/stan-zlochinnost-v-derzhav-za-2015-r-k-t.html>.

7. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2016 р. в Україні. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/Oglayd.

8. Генеральна прокуратура України. Звіт про роботу органів досудового розслідування. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113277&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

Анотація

Жерж Н. А., Стельмах В. С. Сучасний стан вчинення злочинів проти правосуддя слідчим або працівником підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу сучасного стану вчинення злочинів проти правосуддя, а також скоєння таких злочинів спеціальними суб'єктами, як-от слідчий та працівник підрозділу оперативно-розшукової діяльності. Наводиться статистика Державної судової адміністрації України та Генеральної Прокуратури України, яка показує стан здійснення правосуддя в Україні за останні роки.

Ключові слова: злочини проти правосуддя, кримінальна відповідальність, слідчий, працівники підроз-

ділу оперативно-розшукової діяльності, кримінальне провадження.

Аннотация

Жерж Н. А., Стельмах В. С. Современное состояние совершения преступлений против правосудия следователем или работником подразделения, осуществляющего оперативно-разыскную деятельность. – Статья.

Статья посвящена анализу современного состояния совершения преступлений против правосудия, а также совершения таких преступлений специальными субъектами, такими как следователь и сотрудник подразделения оперативно-разыскной деятельности. Приводится статистика Государственной судебной администрации Украины и Генеральной Прокуратуры Украины, которая показывает состояние правосудия в государстве за последние годы.

Ключевые слова: преступления против правосудия, уголовная ответственность, следователь, работники подразделения оперативно-разыскной деятельности, уголовное производство.

Summary

Zherzh N. A., Stelmakh V. S. The current state of crimes against justice is investigated by an investigator or an employee of a unit that carries out operative search activities. – Article.

The article is devoted to the analysis of the current state of crimes against justice, as well as the commission of such crimes by special actors such as an investigator and an employee of the operative-search activity unit. The statistics of the State Judicial Administration of Ukraine and the General Prosecutor's Office of Ukraine are presented, which shows the state of implementation of justice in Ukraine in recent years.

Key words: crimes against justice, criminal responsibility, investigator, employees of the operative-search activity unit, criminal proceedings.